

ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ

('Απόσπασμα)

“Όσο κανείς μελετᾶ καὶ ἐρευνᾶ βαθύτερα τὴν Ἱστορία τοῦ Ἔθνους καὶ τὴν παράδοσή του, τόσο πῖο πολὺ ἀνακαλύπτει μὲ θαυμασμό τούς πνευματικούς θησαυρούς καὶ τίς μεγάλες μορφές πού διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στὴν πορεία του.

Ἔνας τέτοιος θησαυρός καὶ μιά τέτοια μορφή εἶναι καὶ ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός. Ἔνας ἄνθρωπος πού ἔκλεινε μέσα του ἓνα ὀλόκληρο κόσμο ἀρετῶν, μόχθων καὶ μεγάλων περιπετειῶν γιὰ χάρη τῆς πίστεως καὶ τοῦ Γένους· ἓνας ἀγωνιστής, πού ἔγινε ὄχι μόνο μέγας δάσκαλος, ἀλλὰ καὶ ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους.

Ἡ 200ῆ ἐπέτειος τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἱεραποστόλου, πού γιορτάστηκε τὸ 1979, ἔδωσε ἀφορμὴ νά προβληθεῖ ζωηρότερα ἡ μεγάλη μορφή ἑνός ἀπὸ τούς κυριότερους ἀναμορφωτές τοῦ Γένους στά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας.

Γιὰ τὸν Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό ὑπῆρξαν καὶ παλιότερα κείμενα, ἀλλὰ λίγα. Ἀπ’ τὸ 1938 ὅμως κι ἐδῶ, ἀφοῦ ὁ λαός εἶπε καὶ ξανᾶπε τ’ ὄνομά του, ἀφοῦ τὸν ἔκανε φυλαχτό καὶ προσκύνημα, ἦρθε καὶ ἡ σειρά τῶν μορφωμένων καὶ τῶν μελετητῶν νά ἐρευνήσουν καὶ νά γράψουν γιὰ τὸ μεγάλο Ἐθναπόστολο. Τότε δημοσιεύθηκε σέ περιοδικό ἡ βιογραφία τοῦ «Πάτερ Κοσμᾶ», ὅπως ἀπλά τὸν ἔλεγε ὁ λαός, ἀπὸ τὸ Φάνη Μιχαλόπουλο, πού ἀργότερα, τὸ 1940, τυπώθηκε σέ βιβλίο καὶ ἐκδόθηκε μὲ τὸν τίτλο «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός 1714-1779».

Τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι μέχρι σήμερα μιά ἀπὸ τίς πῖο σημαντικές ἐκδόσεις καὶ μᾶς δίνει ἀνάγλυφα τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἁγίου. Ἀπὸ τότε, μέσα σέ τέσσερις δεκαετίες, τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν Ἅγιο Κοσμᾶ αὐξήθηκε σημαντικά καὶ ἐντείνεται ἀδιάκοπα. Χαρακτηριστικά τὸ 1961 ἔγινε ἡ ἐπίσημη ἀγιοποίηση τοῦ Κοσμᾶ, ἐνῶ τὰ ἐξακριβωμένα λήμματα (βιβλία, ἄρθρα ἢ ἀπλές ἀναφορές) τὰ σχετικά μὲ τὸν Ἅγιο Κοσμᾶ, πού μέχρι τὰ 1931 δέν ἔφταναν τὰ 300, τώρα εἶναι πολὺ περισσότερα ἀπὸ 1000. Ὡστόσο ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα γύρω ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του βρίσκεται, κατὰ τὴ γνώμη τῶν εἰδικῶν, στὴν ἀρχή, παρά τίς προσπάθειες πού ἔχουν γίνεῖ νά ἐπισημανθοῦν καὶ νά λυθοῦν τὰ ἐπὶ μέρους προβλήματα.

Στὴν ἐργασία πού ἀκολουθεῖ γίνεται προσπάθεια, μὲ βάση τὴν κυριότερη βιβλιογραφία, νά παρουσιαστοῦν καὶ νά σχολιαστοῦν οἱ Διδαχές του καὶ ἡ προσωπικότητά του σέ σχέση μ’ αὐτὰ πού πρόσφερε στὸ Γένος.

ΟΙ ΔΙΔΑΧΕΣ ΤΟΥ

Ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ὡς κύριο τρόπο δράσης του ἀνάμεσα στοὺς ὑπόδουλους Ἕλληνες εἶχε τὴ Διδαχὴ. Ἀπὸ τίς ὁμιλίες πού ἔκανε ἔχουν φθάσει ὡς ἐμᾶς εἴκοσι ἕξι κείμενα. Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἱ. Μενοῦνος, πού μὲ τὴ διδακτορικὴ διατριβὴ του ἀποσαφήνισε τὸ πρόβλημα τῆς γνησιότητας τῶν Διδαχῶν, πού σώζονται, ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός δέν ἔγραψε τίς

ὁμιλίες του. Ἡ καταγραφή ἔγινε ἀμέσως ἢ σχεδόν ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπαγγελία τους ἀπὸ μαθητὲς τοῦ Αἰτωλοῦ, πού τίς εἶχαν ἀπομνημονεύσει, ἀφοῦ τίς ἄκουγαν ἐπανελημμένα ἢ τίς ἔγραφαν καθ' ὑπαγόρευση ἐκείνου. Γι' αὐτό καί ἡ παράδοση τοῦ κειμένου παρουσιάζει ἰδιοτυπίες, πρᾶγμα φυσικό γιὰ τὸ ζωντανό προφορικό λόγο ἑνὸς δασκάλου σάν τὸν Κοσμᾶ.

Γλώσσα τῶν Διδαχῶν εἶναι βασικά ὁ προφορικός λόγος, «ἡ δημοτική» τῆς ἐποχῆς του, ὅπως διαπιστώνεται τόσο ἀπ' τὸ λεξιλόγιο ὅσο κι ἀπ' τὴ δομὴ τοῦ λόγου¹.

Οἱ Διδαχὲς ἀναφέρονται σέ μιά πλούσια θεματική. Τά θέματα πού θίγει ὁ Κοσμᾶς μποροῦν νά διαιρεθοῦν σέ τρεῖς μεγάλες ομάδες: τὰ θρησκευτικά, τὰ κοινωνικά, καί τὸ θέμα παιδεία.

Στὴ συνέχεια παραθέτω μερικά ἀποσπάσματα γιὰ νά νιώσουμε τὴν ἀπλότητα, ἀλλὰ καί τὸ βάθος τῆς σκέψης τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ καί τὸ ζωντανό τρόπο μέ τὸν ὁποῖο μιλοῦσε καί συνήρπαζε τὰ πλήθη².

Γιὰ τὴν ἀγάπη

« Ἐδῶ, χριστιανοί μου, πῶς πηγαίνετε; Ἐχετε τὴν ἀγάπην ἀνά μέσον σας; Ἄνισως καί θέλετε νά σωθεῖτε, κανένα ἄλλο πρᾶγμα νά μὴ ζητήσετε εἰς τὸν κόσμον παρά τὴν ἀγάπην. Εἶναι ἐδῶ κανένας ἀπὸ τὴν εὐγένειάν σας ὅπου νά ἀγαπᾷ τούς ἀδελφούς του; Ἄς σηκωθεῖ ἐπάνω νά μοῦ τό εἰπεῖ, νά τὸν εὐχηθῶ καί ἐγὼ νά βάλω ὄλους τούς χριστιανούς νάν τότε συγχωρέσουν, νά λάβει μία συγχώρησιν, ὅπου νά ἔδινε χιλιάδες πουγγιά δέν τὴν εὔρισκε.

— Ἐγὼ, ἅγιε τοῦ Θεοῦ, ἀγαπῶ τὸν Θεόν καί τούς ἀδελφούς μου, διδάσκαλε.

— Καλά, παιδί μου, ἔχε τὴν εὐχή μου. Πῶς σέ λένε τό ὄνομά σου;

— Κώστας.

— Τί τέχνη κάμνεις;

— Πιστικός, πρόβατα φυλάω.

— Τό τυρὶ ὅπου τό πουλεῖς, τό ζυγιάζεις;

— Τό ζυγιάζω.

— Ἐσύ, παιδί μου, ἔμαθες νά ζυγιάζεις τό τυρὶ κι ἐγὼ ἔμαθα νά ζυγιάζω τὴν ἀγάπην. Τό ζῦγι ντρέπεται τὸν αὐθέντην του;

— Ὅχι.

— Τώρα γὰ ζυγιάσω κι ἐγὼ τὴν ἀγάπην σου, καί ἂν εἶναι σωστή, νά μὴν εἶναι ξίκικη, τότε νά σ' εὐχηθῶ κι ἐγὼ καί νά βάλω ὄλους τούς χριστιανούς νά σέ συγχωρέσουν. Πῶς νά σέ καταλάβω, παιδί μου, πῶς ἀγαπᾷς τούς ἀδελφούς σου; Ἐγὼ τώρα ὅπου περιπατῶ καί διδάσκω εἰς τὸν κόσμον, λέγω πῶς τὸν κύρ Κώστα τὸν ἀγαπῶ σάν τὰ μάτια μου. Τώρα ἀκούεις ἐσύ ὅπου λέγω ἐγὼ πῶς σέ ἀγαπῶ, μὰ δέν τό πιστεύεις, θέλεις νά μέ δοκιμάσεις πρῶτον καί τότε νά πιστέψεις. Ἐγὼ ἔχω ἓνα ψωμί νά φάω, ἐσύ δέν ἔχεις. Ἄνισως καί σοῦ δώσω κομμάτι καί ἐσένα, ὅπου δέν ἔχεις, τό φανερώνω πῶς σέ ἀγαπῶ. Ἀμὴ ἐγὼ νά φάγω ὄλο τό ψωμί καί ἐσύ νά πεινᾷς, τί φανερώνω; Φανερώνω πῶς ἡ ἀγάπη ὅπου ἔχω εἰς

ἐσένα εἶναι ψεύτικη. Ἔχω δύο ποτήρια κρασί νά πιῶ, ἐσύ δέν ἔχεις. Ἄνίσως καί σοῦ δώσω καί ἐσένα ἀπό αὐτό νά πιεῖς, τότε φανερώνω πῶς σέ ἀγαπῶ, ἀμή ἀνίσως καί δέν σοῦ δώσω, ἐσένα, εἶναι κάλπικη ἢ ἀγάπη. Ἔχω καί δύο τρία φορέματα, ἐσύ δέν ἔχεις, κρυώνεις. Ἄνίσως καί ἐκβάλω τό ἓνα καί σοῦ τό δώσω ἐσένα, τότε εἶναι ἀληθινή ἢ ἀγάπη. Ἄμή ἐγώ νά ἔχω τά φορέματα μέσα εἰς τό σεντούκι φυλαγμένα νάν τά τρώγει τό σκουλήκι κι ἐσύ νά περιπατεῖς γυμνός, εἶναι κάλπικη ἀγάπη. Ἐσύ εἶσαι λυπημένος, ἀπέθανεν ἡ μητέρα σου, ὁ πατέρας σου ἢ τό παιδί σου ἢ ἄρρωστος εἶσαι. Ἄνίσως καί ἔλθω νά σέ παρηγορήσω, τότε εἶναι ἀληθινή ἢ ἀγάπη. Ἄμή ἀνίσως ἐσύ κλαίεις καί θρηνεῖς, καί ἐγώ κάθομαι, τρώγω, πίνω, χορεύω, τραγουδῶ, ξεφαντώνω, εἶναι ψεύτικη ἢ ἀγάπη.

— Τό ἀγαπᾶς ἐκεῖνο τό φτωχό παιδί;

— Τό ἀγαπῶ.

— Ἄν τό ἀγαποῦσες, τοῦ ἔπαιρνες καί ἐκείνοῦ ἓνα πουκαμισάκι ὁπού εἶναι γυμνό, νά παρακαλεῖ καί ἐκεῖνο διά τήν ψυχὴν σου. Τότε ἦταν ἀληθινή ἀγάπη, ἀμή τώρα εἶναι ξίκιση, χριστιανοί μου. Μέ δαυλόν δέν γεμίζομεν τό ἀμπάρι μας καί μέ ψεύτικη ἀγάπη δέν πηγαίνομεν εἰς τόν παράδεισον»³.

Γιά τό Θεό

« Πρέπον καί εὐλογον εἶναι, χριστιανοί μου, καθώς μανθάνομεν ἀπό τό ἅγιον εὐαγγέλιον, ἀπό τὰς θείας Γραφάς, νά ἀρχίζωμεν τήν διδασκαλίαν μας ἀπό τόν Θεόν καί ὅταν τελειώσωμεν νά εὐχαριστήσωμεν τόν Θεόν. Ὅχι πῶς ἐγώ εἶμαι ἄξιος νά ἀναφέρω τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου, ἀλλά ὁ Θεός μου μέ καταδέχεται διά τήν εὐσπλαχνίαν του. Ἀφήνομεν λοιπόν, ἀδελφοί μου, τές φλυαρίες τῶν ἀσεβῶν, τῶν αἰρετικῶν, τῶν ἀθέων καί λέγομεν μόνον ὅσα τό πνεῦμα τό Ἅγιον ἐφώτισεν τοὺς Ἁγίους Προφήτας, τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, τοὺς Ἁγίους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας μας καί μᾶς ἔγραψαν. Καί πάλιν ὄχι ὅλα νά τά εἰποῦμεν, διατί δέν εἶναι δυνατόν, θέλομεν χρόνους καί καιρούς, ἀλλά μερικά ὅπου φαίνονται ἀναγκαιότερα, καί ὅποιος εἶναι φιλομαθής ἄς ζητήσῃ νά μάθῃ καί τά ἐπίλοιπα.

Ὁ πανάγαθος λοιπόν καί πολυέλεος Θεός, ἀδελφοί μου, εἶναι ἓνας καί ὅποιος λέγει πῶς εἶναι πολλοί θεοί εἶναι διάβολος. Εἶναι δέ Τριάς, Πατήρ, Υἱός καί ἅγιον Πνεῦμα, μία φύσις, μία δόξα, μία βασιλεία, ἓνας Θεός. Εἶναι ἀκατάληπτος, Κύριος, ἀνερμήνευτος, ἀπερίγραπτος, παντοδύναμος, ὄλος φῶς, ὄλος χαρά, ὄλος εὐσπλαχνία, ὄλος εὐεργεσία, ὄλος ἀγάπη. Δέν ἔχομεν κανένα παράδειγμα νά παραδειγματίσωμε τήν Ἁγία Τριάδα, ἐπειδή καί δέν εὐρίσκεται ἄλλη εἰς τόν κόσμον, διά νά λάβῃ παραμικράν βοήθειαν ὁ νοῦς μας, φέρουν μερικά παραδείγματα οἱ θεολόγοι τῆς Ἐκκλησίας μας. Σιμά εἰς τά ἄλλα μᾶς φέρουν καί τόν ἥλιον. Ὁ ἥλιος ἠξεύρομεν ὅλοι πῶς εἶναι ἓνας, ἓνας εἶναι καί ὁ Θεός.

Καί καθώς ὁ ἥλιος φωτίζει ἐτοῦτον τόν κόσμον τόν αἰσθητόν, ἔτσι καί ἡ Ἁγία Τριάς, ὁ Θεός, φωτίζει τόν νοητόν»⁴.

Γιά τόν ἄνθρωπο

« Ἄνδρας ἢ γυναίκα εἰς τόν κόσμον δέν ἦτον. Ἐπῆρεν ὁ πανάγαθος Θεός ἀπό τήν γῆν χῶμα, λάσπη καί ἔπλασεν ἕναν ἄνδρα ὡσάν ἐμᾶς καί ἐνεφύσησε καί τόν ἐχάρισεν ψυχὴν ἀγγελικὴν, ἀθάνατον. Καί καθώς ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι βάνομεν ἀλεύρι καί νερό καί τὰ ζυμώνομεν καί κάνομεν ἕνα ψωμί, ἔτσι καί ὁ πανάγαθος Θεός ἐζύμωσε τήν λάσπην μέ τό πνεῦμα καί ἔκανε τόν ἄνδρα.

Πρέπει καί ἐμεῖς νά στοχασθοῦμεν τί εἶναι τό σῶμα καί τί εἶναι ἡ ψυχή. Τό σῶμα εἶναι χῶμα, λάσπη, καί αὔριον θέ νά τό φᾶνε τὰ σκουλήκια καί ἀνάγκη εἶναι ἡ ψυχὴ νά χαίρεται πάντοτε εἰς τόν παράδεισον ἀνίσως καί κάμει καλά ἢ νά καίεται πάντοτε, εἰς τήν κόλασιν ἀνίσως καί κάνει κακά. Τοῦτο τό σῶμα ὁπού βλέπομεν, ἀδελφοί μου, δέν εἶναι ἄνθρωπος, ἀλλά εἶναι ὡσάν ἕνα φόρεμα τῆς ψυχῆς. Ἡ ψυχὴ εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ἡ ψυχὴ εἶναι ὁπού βλέπει, ἀκούει, ὁμιλεῖ, πιάνει, περιπατεῖ, μανθάνει γράμματα, τέχνες, ἐπιστῆμες, ἡ ψυχὴ εἶναι ὁπού δίνει ζωή εἰς τό σῶμα καί δέν τό ἀφήνει νά βρωμήσει καί, καθώς ἔβγει ἡ ψυχὴ, βλέπετε φανερά καί εὐθύς βρωμᾷ καί σκουληκιάζει τό σῶμα, διατί δέν εἶναι ἄνθρωπος. Τό κορμί ἔχει τὰ μάτια του, μά δέν βλέπει, ἔχει τ' αὐτιά του, μά δέν ἀκούει, ἔχει τό στόμα του, μά δέν ὁμιλεῖ, ἔχει τὰ χέρια του, μά δέν πιάνει, ἔχει τὰ ποδάρια του, μά δέν περιπατεῖ. Ἴσια εἶναι ἡ πέτρα, ἴσια εἶναι καί τό σῶμα χωρίς ψυχὴν»⁵.

Γιά τὰ παιδιά καί τή μόρφωσή τους

«Σᾶς λέγω καί ἄλλο, ἂν θέλετε νά μέ σκλαβώσετε. Ἐχω ἕνα φυσικό ἰδίωμα ἐγώ: ἀπό μικρόν παιδίον ὁπού ἤμουνα ἀγαποῦσα τὰ μικρά παιδιά καί ὅταν βλέπω κανένα παιδίον νά φαίνεται νά ἀνοίξω τήν καρδιά μου νά τό βάλω μέσα. Ἄνίσως καί θέλετε νά μέ σκλαβώσετε, δέν ἤμπορεῖτε μέ ἄλλον τρόπον παρά ἂν θέλετε νά μοῦ χαρίσετε τὰ παιδιά σας. Ἐγώ νάν τὰ εὐχομαι, νά παρακαλῶ τόν Θεόν νά ζήσουν, νά προκόψουν καί ἡ εὐγένειά σας νά τὰ θρέφετε, νάν τὰ ἔχομε μαζί. Σᾶς βαστάει ἡ καρδιά σας νά μοῦ τὰ χαρίσετε; — Χάρισμά σου, ἅγιε τοῦ Θεοῦ.

— Μέ σκλαβώσατε, ἀδελφοί μου, τώρα ὁπού καί τό αἷμα μου νά χύσω, διά τήν ἀγάπην σας, δέν μέ φαίνεται τίποτες.

...Καλά, παιδιά μου, μοῦ ἐχαρίσατε, τὰ παιδιά σας, ἀμή νά ἰδοῦμεν, ἔχετε καί σχολεῖον ὁπού νά διαβάζουν, νά μαθαίνουν γράμματα τὰ παιδιά μας;

— Δέν ἔχομεν, ἅγιε τοῦ Θεοῦ.

— Τέτοια παιδιά ἀγράμματα μοῦ ἐχαρίσατε; Τί τά θέλω; Χάρισμά σας. Παιδιά ὡσάν τὰ γουρουνόπουλα νά ἔχω δέν τό καταδέχομαι, διατί

είμαι υπερήφανος. Χάρισμά σας. Ὡσάν θέλετε χαρίσετε μου καί ἕνα σχολεῖον ἐδῶ εἰς τήν χώραν σας νά μανθάνουν τά παιδιά μας γράμματα, νά ἡξεύρουν πού περιπατοῦνε καί τότε νάν τά εὐχωμαι νά ζήσουν νά προκόψουν.

Ἄμῃ δέν εἶναι καλά νά βάλετε ὅλοι σας νά κάνετε ἕνα ρεφενέ, νά βάλετε ἐπιτρόπους νά τό κυβερνοῦν τό σχολεῖο, διδάσκαλον νά μανθάνουν ὅλα τά παιδιά καί πλούσια καί φτωχά χωρίς νά πληρώνουν; Διατί ἀπό τό σχολεῖον μανθάνομεν τό κατά δύναμιν τί εἶναι Θεός, τί εἶναι Ἁγία Τριάς, τί εἶναι ἄγγελοι... τά πάντα ἀπό τό σχολεῖον μανθάνομεν, διατί χωρίς τό σχολεῖον περιπατοῦμεν εἰς τό σκότος. Καλύτερα νά ἔχεις εἰς τήν χώραν σου σχολεῖο ἑλληνικόν παρά νά ἔχεις βρύσες καί ποταμούς, διατί ἡ βρύση ποτίζει τό σῶμα, τό δέ σχολεῖον ποτίζει τήν ψυχήν»⁶.

Συνοπτική ἀξιολόγηση τῆς προσωπικότητος καί τῆς προσφορᾶς τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ

Ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ὑπῆρξε μιά μεγάλη φυσιογνωμία γιά τήν Ἐκκλησία, γιά τό Ἔθνος καί γιά τόν ἄνθρωπο γενικά. Ἄπλός καί ταπεινός, πτωχός καί μοναχός, μέ τό λόγο καί τή δράση του ἔγινε φωτεινή μορφή στήν ἱστορία μας. Ἐργάστηκε ἀσταμάτητα σ' ὅλη του τή ζωή, χωρίς νά ὑπολογίσει κόπους, δυσκολίες, ταλαιπωρίες καί κινδύνους, γιά νά φέρει σέ κάθε ἑλληνική ψυχή τήν πίστη καί τήν ἐλπίδα καί νά ξεσηκώσει τό λαό σέ μιά πνευματική ἐπανάσταση, πού θά τήν ἀκολουθοῦσε καί ἡ ἐθνική ἐπανάσταση τοῦ 1821. Πεζοποροῦσε χειμῶνα καλοκαίρι καί ὄργωσε κυριολεκτικά τή σκλαβωμένη Ἑλλάδα, διδάσκοντας, κτίζοντας σχολειά, νοθετώντας, θερμαίνοντας τίς ψυχές, φλογίζοντας τίς καρδιές μέ τό Εὐαγγέλιο καί τό μεγάλο του σκοπό, τό μεγάλο ἰδανικό καί πόθο του, πού ἦταν ἡ ἠθική, ἡ θρησκευτική καί ἡ ἐθνική ἀναγέννηση τοῦ δούλου γένους.

Ἕνας φλογερός ἀγωνιστής μέ μεγάλα μάτια καί λαμπερά, μέ κορμί κυπαρισσένιο, μ' ἀσκητικό πρόσωπο καί ψαρά γένεια, δόθηκε σ' αὐτό τό ἔργο μ' ἀπαράμιλλη ὀρμητικότητα καί τόλμη. Ἄνθρωπος ἀπό γρανίτη, παιδί τῆς θύελλας καί τῆς ἀστραπῆς. Συγχρόνως ὅμως καί μιά ἅγια ψυχή κι ἕνας φωτεινός νοῦς πού ἀκτινοβολεῖ τήν ἀγάπη, τή ζωντάνια, τόν ἐνθουσιασμό σ' αὐτούς πού τόν ἀκοῦνε. Καί τούς ληστές ἀκόμη ἐξημερώνει καί τούς φέρνει στό σωστό δρόμο. Καί οἱ Τοῦρκοι ἀκόμη συγκινοῦνται ἀπό τά λόγια του. Ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς τόν θεοποιεῖ, τοῦ χτίζει ναό καί τοῦ τελεῖ κάθε χρόνο γιορτή στή μνήμη του καί βάζει ὅλους τούς Ἀρβανίτες νά τόν προσκυνοῦν.

Εἶναι ἐπαναστατικός στίς κοινωνικές ἰδέες του. Ζητεῖ δωρεάν παιδεία γιά ὅλα τά παιδιά, σέ μιά ἐποχή πού ἔλειπε ἀκόμα καί τό στοιχειῶδες δημοτικό σχολεῖο. Ἀγωνίζεται γιά τήν ἀνύψωση τῆς γυναίκα, πού ἡ κοινωνική της θέση ἦταν πολύ χαμηλά. Ὑποστηρίζει τόν ἐξαθλιωμένο λαό καταπολεμώντας καί καυτηριάζοντας τόν πλοῦτο, τήν ἀδικία καί τή

χλιδή τῶν πλουσίων καί τῶν ἰσχυρῶν.

Πολύπλευρη καί φωτισμένη μορφή ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς θά μείνει ἕνας θρύλος, πού διατηρεῖται ἀκόμη ζωντανός στούς τόπους, πού πέρασε, στήν Θεσσαλία, στή Μακεδονία, στήν Ἀκαρνανία, στή Ἐφτάνησα μέχρι τήν Ἀλβανία καί τή νότια Σερβία. Κάθε μέρος πού πέρασε, κάθε λιθάρι πού πάνω του πάτησε, κάθε σταυρός πού ἴστησε, κι ἔστησε χιλιάδες στή Βαλκάνια, μαρτυροῦν γιά τό μεγάλο Δάσκαλο κι ἀναρριγοῦν στή μνήμη του. Κανείς Ἕλληνας δέν ἔχει κάμει τόσο αἰσθητή τήν παρουσία του σ' ὀλόκληρη τήν Ἑλλάδα καί δέν ἔχει μείνει τόσο ζωντανός στήν καρδιά τοῦ λαοῦ μας.

Ἐπῆρξε ὁ μεγαλύτερος λαϊκός ἀναγεννητής τῆς σκλαβωμένης Ἑλλάδας καί ὁ κατ' ἔξοχὴν Ἅγιος τῆς κλεφτουργιάς. Ἦταν τόση ἡ πίστη τοῦ λαοῦ καί τῶν κλεφτῶν στή θαυματουργική του δύναμη, ὥστε σέ πολλά μέρη τῆς Θεσσαλίας, τῆς Μακεδονίας καί τῆς Στερεᾶς κηρύχτηκε ἡ ἐπανάσταση τοῦ 21, καθῶς καί οἱ κατοπινές, μέ τό περίφημο δίστιχο

*«Βοήθα μας ἅγιε Γιώργη καί σύ ἅγιε Κοσμᾶ
νά πάρουμε τήν Πόλη καί τήν Ἁγία-Σοφιά».*

Αὐτός ἦταν ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός. Ἐνας ἀναμορφωτής, ὄχι τῆς ἐπιφάνειας, ἀλλά τοῦ βάθους, ὄχι τῆς ὥρας ἀλλά τῆς αἰωνιότητος. Καί ἦταν φυσικό, ἀφοῦ ἐμνευστής του καί πρότυπό του ἦταν ὁ Χριστός.

Καλύτερος ἐπίλογος στή σύντομη αὐτή ἐργασία γιά τή μεγάλη προσωπικότητα τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ νομίζω πῶς θά ἦταν τό τροπάριο, πού οἱ πιστοί ψάλλουν κάθε φορά στή μνήμη του. Μέσα στούς γλαφυροῦς του στίχους συνοψίζονται τά βασικά χαρακτηριστικά τῆς μεγάλης μορφῆς καί τῆς προσφορᾶς τῆς στόν κόσμο:

«Τί σέ προσκαλέσωμεν τρισμάκαρ;

Μάρτυρα, ὅτι ὑπέρ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ τό σόν αἷμα ἐξέχεας·

Κήρυκα, ὅτι τόν πόνον τῆς τοῦ Χριστοῦ Βασιλείας τοῖς πᾶσιν ἐκήρυξας·

Ἀπόστολον, ὅτι τόν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου ἀποστολικῶς τοῖς πιστοῖς διετράνωσας·

Μοναστήν τε, ὅτι τόν σόν βίον ὥσπερ κάτοπτρον καθαρὸν τῆς ἀσκήσεως ἐγκατέλιπες·

Ἰερέα, ὅτι ἱεουργόν σεαυτόν ὥσπερ θυσίαν καθαρὰν προσήγαγες τῷ Κυρίῳ σου. Ὅν ἐκτενῶς ἰκέτενε τοῦ σωθῆναι τά ψυχὰς ἡμῶν, τῶν ἐκτελούντων τήν μνήμην σου».

Κων. Κακαβούλης
Γι Γυμνασίου

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Μενούνου Ἰωάννου, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς (καί βιογραφία) Ἐκδόσεις «Τῆνος», Ἀθήνα, 1979.
2. Μιχαλόπουλου Φάνη, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ὁ Ἐθναπόστολος, Ἀθήνα, 1969.
3. (Διαφόρων) Στό μεγάλο Ἱεραπόστολο, Ἀθήνα 1980.
4. Κούρκουλα Κων/νου, Λεύκωμα Διδασκάλων τοῦ Γένους, Ἀθήνα 1971.
5. Στόχος ἡ ἀλήθεια, τεύχος 11, Πάτερ Κοσμᾶς ὁ Ἐπαναστάτης, Ἀθήνα 1979.
6. Ἐγκυκλοπαίδεια «Δομή».

Σταθοπούλου Φωταυγή τάξη Β3 γυμνασίου τῆς Προτύπου Σχολῆς
Ἐναβρύτων. Θέμα: «Καταστροφή τῶν δασῶν»

1. Μενούνου Ἰω. 8ου παραπάνω σελ. 76.
2. Τά ἀποσπάσματα τῶν Διδαχῶν ἀντιγράφηκαν ἀπό τό βιβλίο τοῦ Ἰω. Μενούνου.
3. Διδαχή ΑΙ, παρ. 14, 15.
4. Διδαχή ΑΙ παρ. 7, 8, 9.
5. Διδαχή ΑΙ, παρ. 22.
6. Διδαχή ΑΙ παρ. 35, 36, 37.